

LUND UNIVERSITY

John Karlzén (1903–1960)

Bjerstedt, Sven

Published in:

En lundensisk litteraturhistoria: Universitetet som litterärt kraftfält under 350 år.

2017

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bjerstedt, S. (2017). John Karlzén (1903–1960). I K. Bernhardsson, G. Bexell, D. Möller, & J. Stenström (Red.), *En lundensisk litteraturhistoria: Universitetet som litterärt kraftfält under 350 år.* (s. 232-233). Makadam förlag.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

John Karlzén

1903-1960

SVEN BJERSTEDT

En viktig klangbotten i John Karlzéns författargärning är ungdomsårens decennielånga kringflackande tillvaro i Europa och Sydamerika. Det som ursprungligen var tänkt som en studieresa blev till ett par år av lust och lättsinne, följda av sju års hårt grovarbete. Så småningom tog Karlzén år 1934 filosofie magisterexamen i Lund och försörjde sig sedan parallellt med sin författarkarriär som lärare och kritiker.

Drivkraften i Karlzéns kräsna prosa är dynamiken mellan kvickhet, ironi och samvetsömhet. Stilen uttrycker en moralisk hållning. Böckerna ger en fortlöpande, terapeutisk kommentar till hans egna försök att nå en hållbar balans i relationen till medmänniskorna. Återkomsten till akademiska studier i Lund efter år av bohemi, kroppsarbete och intellektuell apati kom att förstärka hans misstro mot svensk bräcklighet. Drömmen om ett mellanläge, en syntes mellan borgare och bohem går genom hans böcker: "Någonstans mellan vilden och byråkraten finner vi det fulltonigt mänskliga." Ingendera ytterligheten accepterar han: bohemer kallar han "asociala, inbiliska, genomtråkiga, obegåvade och urspårade brackor", och borgare är "ängsliga mätarlärver, vråkiga och självgod förträffligheter med ljudande cigarrhosta, offentliga och dekorerade nulliteter och förkvävande träfigurer som upphör att leva i konfirmationsåldern".

Karlzén stannade länge i Lund och trivdes där, inte sällan hjälpt av den lundensiska ironi han tidigt tillägnat sig. Han satsade inte på den akademiska världen men var 1934-1951 extralärare vid Spyken. Senare, som läroverkslärare i Lycksele, skrev han långtansfullt i *Lundagård* om "lundabacillen": "Man dras till det spetsigt maliciösa, som på något sätt blir vänligt, förfriskande, och man vet att under sävligheten finns dynamit, vaksamhet, otålighet; det gillar man också."

Debutromanen *Vägen till paraplyet*, (1934) skildrar

svensk-argentinska emigrantmiljöer i Buenos Aires, baserat på hans erfarenheter och precisa iakttagelser. I den ibland mer essäistiska än berättande *Si, detta är nytt* (1940) formulerar Karlzén, bondson från Mönsterstrakten, en ambivalent hållning till uppväxtmiljön.

Den raljant energiska *Så gör man inte. Blad ur en förspild ungdom* (1942) återger ungdomsupplevelser i Paris och Berlin. "Valutasvinets" apolitiska konservatism gör honom okänslig för tidens skeenden; mera intresserar honom det egna jaget och bohem/borgar-problematiken. Med spirituellt spänst och uppsluppen brist på präktighet formulerar Karlzén sin dom över pedanter och viktigpettrar. Han går själv inte fri; vännen Olle Holmberg har anmärkt: "Det var hans ena jag som ibland varnande höjde fingret mot det andra och sa: 'Så gör man inte!'"

Temat i Karlzéns stilistiskt täta *Blå noveller* (1951) är egocentriciteten: ett av författarens språkrör kallar sig "jagsjuk, olycklig, utpinad från människor, inpinad i mig själv". De pessimistiskt genomskådande, händelsefattiga berättelserna gestaltar en rad särilingar, deras konflikter, bekännelser och självuppgörelser. Titelordet i den visuella, detaljmättade *Rättan* (1961) står för egocentrikerns livsångest och vantrivsel. Det är en djupt personlig roman med drag av fantasi, parodi, pastisch och skräck, där olusten hanteras genom att outhörligen formuleras.

Karlzéns litteraturkritik har samlats i *Modernister och omoderna* (1952) och *Memoarer från bokrummet* (1970). Kritikern såg han som en "omutlig renhållningskarl"; det var en moralisk plikt att brännmärka det undermåliga i litteraturen. En författare bör uppfatta läsaren som en jämbördig; övertydlig och oaksamhet med orden är en skymf. Karlzéns extrema lyhördhet för stilistiska nyanser kunde leda till pedantiskt felkännande men förklarar också hans ovanliga förmåga att komma nära en text.

Insikter och färdigheter (1957) och *Bokgranskaren* (1968) innehåller omsorgsfullt slipade aforismer inspirerade såväl av Klara Johansons stilistiska och Vilhelm Ekelunds moraliska stränghet som av lundensisk ironi och

JOHN KARLZÉN, resenär, författare och kritiker, avbildad av Q 1934. Bilden alluderar på hans debutroman *Vägen till paraplyet* (1934).

paradoxlust. Här finns spetsigt reflekterande, personliga bekännelser, bland annat om skrivkramp: "vad hjälper övning mot tyranniskt pockande skrupler, tynande inspiration, sjunkande vitalitet, fantasiens utarmning och känslans förtorkning?" Att formulera sin olust är ändå ett verksamt medel att kontrollera den: "Det finns inte många självmördare i världslitteraturens historia: av svart förtvivlan blev det trycksvärta."

Karlzéns produktion kan ge bilden av kluvenhet, och en aforism formulerar den så: "Den ytlige flabben i honom ville njutningslystnad och måttlöshet. Den lutherske konfirmanden sörjde för de våldsamma självförelserna och det hypokondriska grubblandet."